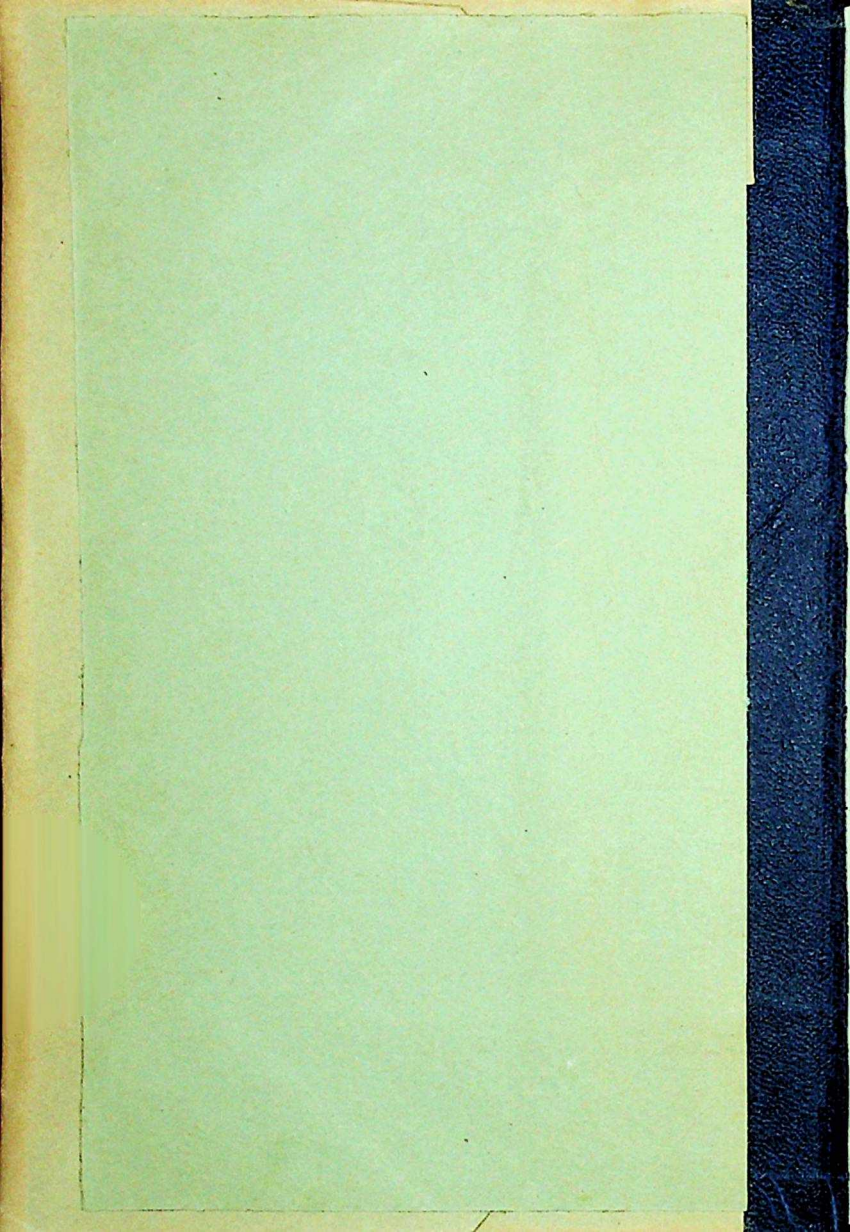

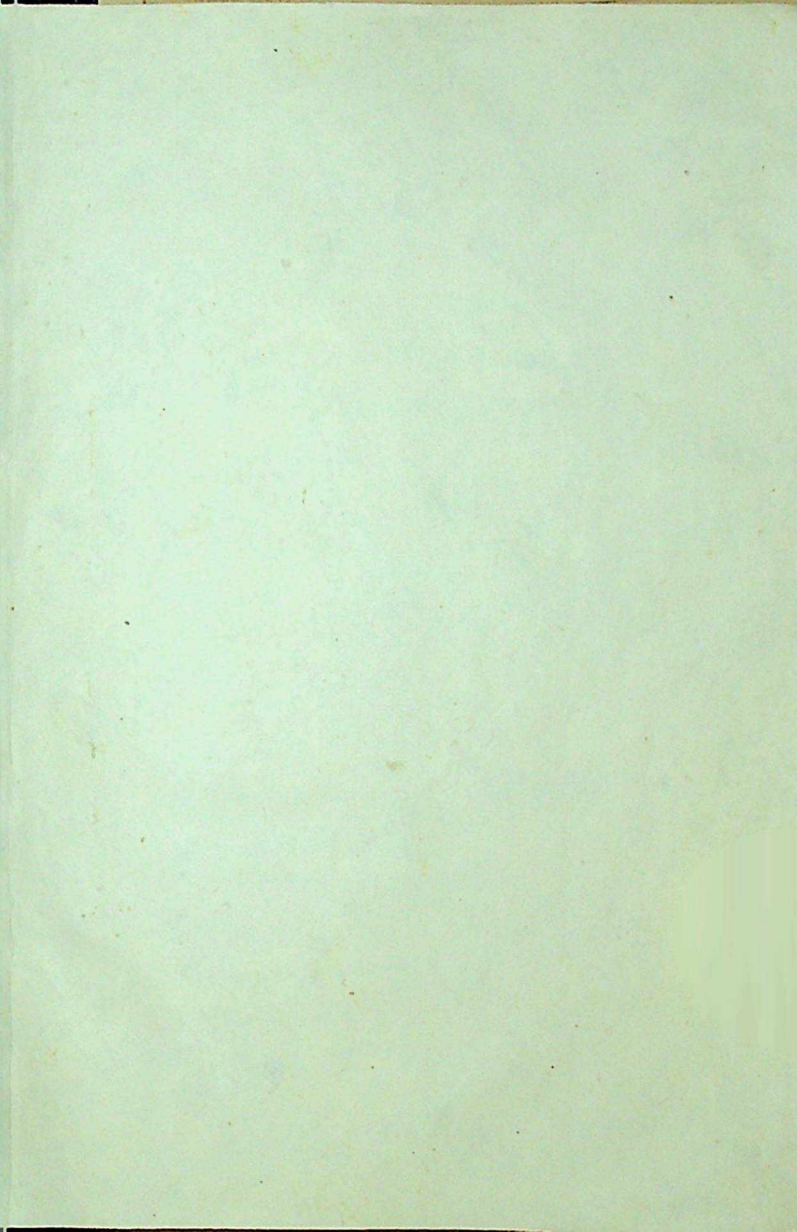
С.Колч
Л-39

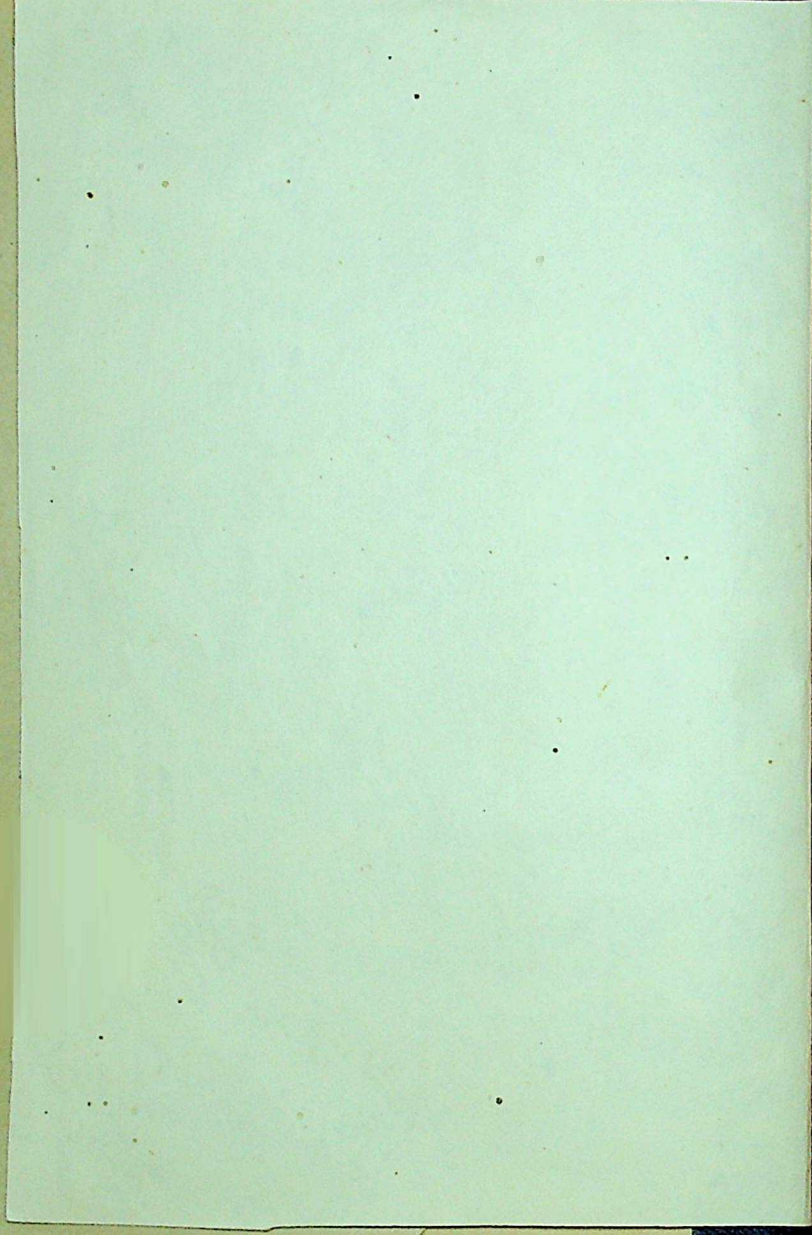
3366 - Ледяна Ц.

Чидл.

Элст, 1939.

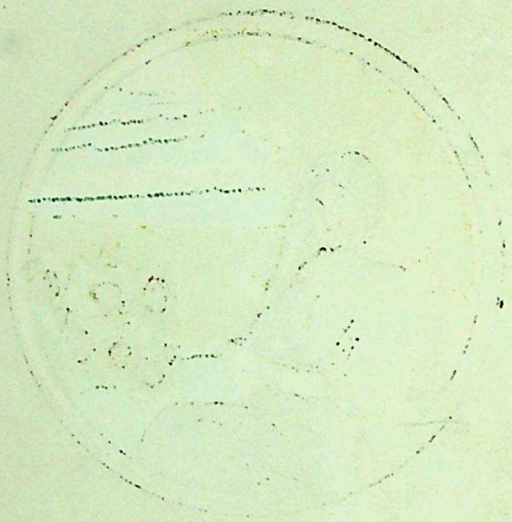
81821 ЛЕДЖА ЦЕРН

ЦЦДЛ

ХАЛЬМГ ГОСИЗДАТ
1939

1800 1800 1800 1800

1800 1800 1800 1800

1800 1800 1800 1800

С(Калм)
1391

Ч И Д Л

СТИХС БОЛН ДУД

ХАЛЪМГ ГОСИЗДАТ
ЭЛСТ 1939

БИБЛИОТЕКА
Валмицкого научно-
исследовательского
института
истории, языка и литературы

17

НАУЧНАЯ
БИБЛИОТЕКА
при
Саргсукнянском институте

281821

ХОРТН

Хар барг янъшад
Хооран хялэдж хуцна.
Харулгъш Дордж тудухид
Хара үздж чиньнэ.

Шар сахлта өвгн
Шарлдж үмтэгъэд сууна.
Генткн дорагъар шагъадж
Гуйрин амбарт джилвтнэ.

Баахн тним буурлда
Басл кесгтэн тата.
Чидл угадан игтлэн
Чигтхлэд дүлджэдг болхий?

Уга биз йир
Ухань талданар цяялгъгдх
Амтнэ нөр күлэджэх
Акад күн эн.

Сарин сарулд өвгнэ
Шилтэ бензинь гилвкв.
Маначин сумн гиинэд,
Махлагъинь излдж гарв.
Хортна аргънь тасрв.
Хуухан маадждж гудив.
Му нүдэр хялэчкэд,
Мөлкэд цааран гарв.

—Өвгн, хачкхв, кевт!

Өбрэн гедргэн киис!

Кулак туусн Пүрв

ГПУ-ин үүдэр орв.

· Х А Р А Д А

(Авиацин дун)

Агъар савдж
 бѳмна
Арнэл болад
 дживнѳ,
Курджнънсен гашута
 дунь
Кунък толгъад
 хадгдна.
Нисад делсѳд
 одна,
Нарнь герлд
 гилвкнѳ,
Болд зуркн—
 моторнь
Буслх дутман
 батрна.
Харада болад
 деер
Харлзад харвгддж
 узгднѳ,
Нѳѳлдж гѳѳхсн
 мансин
Нуднѳ худжр
 ханхш.
Эвтѳ летчик
 эргулѳд,
Эрѳстѳ мѳрѳн
 зална,—

Газр элkdäд
 шууукрад,
Гашута дуугъар
 энъснä.
Теермнь дугърдж
 биилнä,
Таслад күдриг
 сиичнä,
Социализмин бернин
 айсд
Сонъ örgдж
 дуулна.
Делкән ээдж
 СССР-т
Дән керг
 уга,
Дä шатахар
 ирснд
Дакдж äмн
 уга.
Баячудинäс давдж
 нисдг
Баатр машид
 öснä,
Техникәр цевлдж
 аксгдгсн
Туургсн летчкс
 төрнä.
Капитализмин нисдг
 машин
Каарад, хамхрдж
 үрнä,
Күчтä кризисäс
 цөкрнä,
Күгдлвч алдрдж
 чадхш...

1934.

ЭДН-СТАЛИНÄ КҮЧН

Көндә, эджго тег
Кеерген голшгар налав.
Күн мана орнд
Күндтә нер эдлв.

Эн Сталинә нилч—
Эн Сталинә күчн—
Баатр, зөрмг Сталин
Бахтдж маниг зална.

Колхозин элвг джиргълин
Күчнь тосар пилгнә.
Джиргъл сергмджтә болв,
Джиргъл олна болв.

Эн Сталинә нилч—
Эн Сталинә күчн—
Баатр, зөрмг Сталин
Бахтдж маниг зална.

Балгъси, селән теет
Бидтә көдлмш дөрлднә,
Алх, сүк, трактормуд
Айсан негдүлдж дуулдна.

Эн Сталинә нилч—
Эн Сталинә күчн—
Баатр, зөрмг Сталин
Бахгдж маниг зална.

Буслич, шуугич көдлмш
Бахмджта диилвр делдич,
Джинънич, күнъкнич домбрм
Джиргълур манан көтлич.

Эн Сталинә нилч—
Эн Сталинә күчн—

Баатр, зөрмг Сталин
Бахтдж маниг зална.
Ори мини дүрклнэ
Онъгән сәәхрүлдж цецгәлнэ.
Өдрмүд нүүдж онъгрнэ
Өнр өслт төрнэ.
Эн Сталинэ нилч—
Эн Сталинэ күчн—
Баатр, зөрмг Сталин
Бахтдж маниг зална.
Төвкнүн төрәри чанъгърсн
Төрүц дәәнәс сүрдшго—
Дәәч цергнь чиирг—
Дальтрш угагъар сүүрлсн—
Күмни ээдж Совет
Күчән туурадж байджв.
Нислхар седсн баячуд,
Нигтимдн иткдж хорв—
Эн Сталинэ нилч—
Эн Сталинэ күчн—
Баатр, зөрмг Сталин
Бахтдж маниг зална.
Совет, партин дуудлгънд
Шин улс өснэ
Сонън үүлдвр белгтэ
Социализмин стахановцир төрнэ.
Эн Сталинэ нилч—
Эн Сталинэ күчн—
Баатр, зөрмг Сталин
Бахтдж маниг зална.

КАВКАЗ

Томр уул унэртэд
Тавг дорм кўринэ,
Дурнав нўдидан зўўгээл,
Дурдан Кавказиг харулдвв.

Уул, ўўлн ўмгладд,
Ууран сөрдж хутхлдна,
Манъхгр көгши уулс
Миркидж енънси болна.

Ўўлн уул шөргэгэад,
Ўрглждан көмрдж нўўхлә,
Уурнь гарси уул
Унэртдж арднй дўнъгэня.

Өндр, өндр садмуд
Өкэгэад, гудигэад нээхлднэ,
Өнъгтэ сээхи цецгүднй
Өврдж болад шавшлдна.

Уулсин хаджу ташугъар
Ургъмл садмуд дундагъур,
Яралдад босхгдси гермўд
Ягдалдад джирлздж ўзгднэ.

Товин лурджнъси дуунд
Тасчад хортнур дэврхд,
Хальмгин дэач ўрдўд
Халдани галд болдрад,

Көвэ, ташу, белднй
Көлгэн амрадж идшләд,
Көбси дэасэн дарси
Кезэньк цагинй санвв...

„Тави уулин белд
Товин сумн асхрна“.

Энду санад,
Энъкр ахиртан ханвв.
сердж нъси хар салькн
Седклим уугъар дүүргв.
Тунъгъадж уха гүүлгн,
Тайган тулдж зогсчкад:
Томр уул деерас
Тавн уул нүдләд,
Тууджлгч тер дууг
Таслад, таслад дуулвв.
Дуунам айс күнъкнв
Дүүрән болад джинънв,
Сальк дахдж нисад,
Северн-Кавказар донъгъдв.
Кавказиг саамлдж гердвв
Көлән чанъгъадж ишквв,
Иршго гиси бийдән
Ирсндән ханад инävв.
Уулсин ээдж Кавказд
Кен эс ирсн?..
Уулсин ээдж Кавказд
Кен эс ирх?..
Эмтә цегән уснь
Элкнд таалта болна,
Эмлгъни булг Кавказ
Күмни овч диилнә.

Кавказ, 1935

ДУУЛ... ДЕЛИЧ ГÄРД...

Тавн уулин ора
Тус дорм девсätä,
Таалмджта серүн сальки
Теврдж цогцим үмснä.
Мууха сäähн орчлнв?
Мууха бварц ормб?..
Зуг мини орнд
Джиргъл, сергмдж дүүрнъ...
Тер балгъсд унärtнä,
Тер Казбек, Эльбрус,
Тер налхгр тег—
Тедн кевтän мана.
Эмнг теркä гäрд
Эргäд уул түшнä.
Нанта хамдан байрлна,
Нисäд делкä гäähнä.
Делсгсн гäрдин дууг
Дахдж би өргвз,
Ман хойрин дууг
Мел цугтан сонъсв...
Гäрд бидн хойр
Гäähдж Кавказ кедвдн,
Гатлу, энъкр тосвр
Газр болгънас үзгдв.
Дум делкä төгäлхд
Занъгдä болдгнъ уга,
Сарул, өргн, сäähн
Советин тег шавшна.
Гäрдин дживр шуукрна
Газр, усн чичрнä,

Дуул!.. Гярд делич,
Дурддж байр дуулич!
Джирджиньси шовуд дуулна
Джиргялд хандж ээлэлнэ,
Советин агъуд церглэд,
Социализмин айсар делнэ.

Кавказ, 1935

КИШТÄ БИЛÄЧ

Эвтәки шар
Чирәтә биләч,
Экц сәәхн
Шалута биләч.

Шар улан
Киштә биләч,
Сәәхн күүкн
Киштә биләч.

Бүлткр хар
Нүдтә биләч,
Бизлә тааргсн
Нургъта биләч.

Шар улан
Киштә биләч,
Сәәхн күүкн
Киштә биләч.

Нертә сәәхн
Дууч биләч,
Нернь туургсн
Домбрч биләч.

Шар улан
Киштә биләч,
Сәәхн күүкн
Киштә биләч.

Голшг сәәхн
Күүртә биләч,
Гатлу цецн
Келтә биләч.

Шар улан
Киштә биләч,
Сәәхн күүкн
Киштә биләч.

Колхоздан гатлсн
Ударниц биләч,
Комсомолдан тоомсрта
Көөрк биләч.

Шар улан
Киштә биләч,
Сәәхн күүкн
Киштә биләч.

Эмгд, берәдт
Ўзмдж биләч,
Эргитк багъчудтан
Ўнтә биләч.

Шар улан
Киштә биләч,
Сәәхн күүкн
Киштә биләч.

Хатуг джаджлхд
Хурц биләч,
Хуучнаси хөөгъхд
Баатр биләч.

Шар улан
Киштә биләч,
Сәәхн күүкн
Киштә биләч.

Сургъуль дасхд
Шамдгъа биләч,
Седкл тәвсән
Диилдг биләч.

Шар улан
Киштә биләч,
Сәәхн күүкн
Киштә биләч.

Ўн кундән
Бича ге,
Ўзмдж дунъгән
Бяаршән джиргъ
Советдән энъкр
Ўри бол,
Социализмд унтә
Цергч бол.

Зормг, гавшу,
Баатр дас,
Зовлиъ-дәясән
Бас, бас.

Советдән энъкр
Ўри бол,
Социализмд унтә
Цергч бол.

Курәд ирглм
өс-бөс,
Комсомол-партьдан
өргмдж бол.

Советдән энъкр
Ўри бол,
Социализмд унтә
Цергч бол

САГЛР

(дун)

Дорд ъмн ўзгин
Шавр-шавр гертнь
Ду домбрин айси
Негддж джинъннә.
Керәлдәд сууси
Күүкд-берәд дундаснь
Көк торгън бишмүдтән
Көркхи зүрким эзлнә.
Хаджудан ирәд суухла,
Хәвргәәсм тўлкдж чичлә,
Бульггсн иньг нанаси
Бүләкн нүлмс асхрулла.
Энъкр иньг Саглрм
Эврәмм болхаси гарв.
Шин тәнъл көвүтәгъән
Шимндәд садур орв.
Ду, домбрин айс
Дакн, дакн джинънв.
Торгън бишмүдтә күүкм
Тас ирхән уурв.
Сар мандлдж гарв.
Сө сарулдж цәәв,
Дурлси күүкм уга,
Домбрин айс унтрв.

1935

МАДРИД ТӨВКНХ

Өткн будн Мадрид бӯркен...
Өлн чонмуд галзунь өбрдсн,
Германь, Португалас тоогдсн хотта
Гүрм цацдж кевтр буладжана.

Цуснд дурта цуртир,
Цутхлнъ ниич амтнӯр зууньрна,
Дән! Сумн мөндрәр шаргна.
Дән! Цусн цандг тогтна...

Мадрид чилгрлх, будн талрх.
Мадридт улан нарн мандлх.
Мадрид өөрхн, удан бишд
Мадрид сержиньсн агъарар амсхх.

Өлн чонмуд сонъсвч!
Өбрксән шуучснчн болх,
Сарсхр гаран тач ав,
Советин газрас чамд келджәнäv!

Ленинград, 1936

ТУУЛА БОЛН САР-МӨЧН

(Негрин туулае уха авч бичгдe)

—Чавас...

Зөргтэл болсн болналч-гидж

Туулад сар-мөчн келв.

Ўзг болгъндан хултхлзад,

Ўргсн дур гаргънач,

Акчмин зуур чигн

Аргъулхн, чикдән суухшч,—

—Эврән бийән шинджлхнч,

Энд-тендкән мааджад,

Тесдж бәәдж чадхич-гидж

Туула өмнәснь хәрүцв.

Нарн гархас авн

Нарн суух күртл,

Зергладд хамдан суухар,

Зөвтән тедн багтв.

Туула хултхлзшгогъар

Ўзгәдән хәләшгогъар седв.

Сар-мөчн бийән

Мааджхан уурх болв.

Бәрсн өдрнь

Күрәд ирв.

Ара нарн булгав.

Ўурмүд зергладдж чомпалдв.

Туула тустан газр

Тәвл уга гердв.

Сар-мөчн бирзигъад

Цеедждән гаран хаяд,

Хургъдан кәндәл уга

Хәвргъднь шовигъад сууна.

Ур хойр тиигэд,
Уд күүртл теслдв.
Бяадж эс чадсн
Бирд сар-мөчн
Бичкн, хултхр туулад
Бийиннь тууджан сонъсхв.
—Дяаня кюлд йовхдм
Сумн инъгярм тусла,
Тинъгярм тусла
Хялэ энүгяр тусла.—

Сумн туссн газриг
Сар-мөчн заагъад,
Хатхад, чимкэд
Хяньдэн үзүлв.

—Дяанд намаг йовхд,
Дөрвн үзгәсм хортд,
Дяврад ордж ирхлэ,
Тигяран, игяран шилвкэд,
Барун зүн биядэн
Би аадж хялэлэв.—

Туулан заасн үзгэдн
Туулан нүдн ширтнэ.

Сар-мөчн, туула
Сансн ухагъан бярэд,
Нарн суутл хоюрн
Нийгъан цуцсн уга.

Туула нег чигн
Толгъагъан гилджилгъсн уга,
Сар-мөчн андгъаран
Сүзгән тавдж күүцäv.

1936

ӨӨДАН, ДЖИНЪГС ХОЛД

Өөдән, джинъгс холд
Кенә самолет ниснә?..
Өврдж йиртмджд төрдж
Кенә ори дүркриә?..
 Уул цумлдж давшад,
 Узәд угадан золгъна
 Нәри уулдвр хагълхар
 Нисдгнь гәрд нисәчнр.
Коккинаки мөслсидән ицлтә,
Коккинәки өөдән ниснә,
Урнамм гарин эрдм
Ухалсан уулд шинъгәнә.
 Шин дииллгън тохгдна
 Шин туудж секнә,
 Баатр мини йосм
 Бамбла цецг ганъхна.

Ленинград, 1936

ПУШКИН

«Мини туск сонъсхвр
Өвр Арасъгъяр делгрх.
Оли кели йятль:
Омгта славян, финнй ач
Өдгй зорлг тунгуз
Теегян иныг хальмг
Төгштйп намаг амлх».
(БУМБ).

Гал асгсн келн
Гашута булингд тахшла...
Ўзг-ўгин ээдж
Ўнн .. Ўксн уга.

Зөрг тохгсн ухан
Зүрк дүүргдж буслгсн,
Зүүдн биш санан
Зүгяр ода кўцв.

Александрийск столп ёндр.
Александрм гацц ёндр,
Гарар эс суулгъгсн
Голшг бумбнь дўнъганя.

Сўртягъяр поэт чаддж
Серляр уха бўлўдлй,
Цяклгън хурц келярн
Цольгурддж йосиг шалгъла...

Зөрг...
Зеткўр хаанд шагсн
Зўткй арм зевнь
Зўркни унъгд буув...

Зуг зун джил
Зааглдж манас хагъцв.

Зѳргтнѳ бахтдж темдглѳд,
Джиргѳлтѳ орн кѳндлнѳ.
Хальмгин кѳѳкнд нерѳддж
Халун стихѳн бичлѳч,
Ѳнр билгиннѳ ѳнцгт
Ѳргдж ѳн дууллѳч.
Хаана харнѳгѳу булнѳгѳс
Хальмгин гетлсинѳ медхшч,
Сѳѳхн кѳѳкнднѳ шѳлтдж
Шекспир умшдгинѳ ѳзхшч.
Чама дуулджанав,
Чиддж дахджанав.
Алдр теегин ѳрнѳ
Айста дуугѳинѳ сонѳсхшч.
Йогѳр сѳѳхн дум
Ятхин айсар джннѳннѳ,
Багш чамдан би
Билгин ѳгѳн нерѳдвв.
Уул, дала керчдж
Уханѳ гѳлм цумлсн,
Ач, цолан дуудулгсн
Алдршгсн Пушкин ѳмд!

СÄÄХН АСХН

Серүн асхн
Сääхн цагв,
Огътргъуд герлтä
Однь чирмлднä.

Булгс сарджгндж
Бухад асхрна,
Сальки төвшүн
Сäвдж үләнä.

Цевр үнртä
Цагъан модн,
Хавтха девскр
Хамтхснь ганъхна.

Шовуд джиргн
Шуугад äльвлднä,
Садн шимд
Шүльсән зäльглднä...

Дуута шовуд
Дуугъан дуулна,
Дүүвр цагим
Дуундан магтна.

Кецү сääхн
Күмн, орчлнъв?..
Кев манас
Кецү джиргълтäv?..

Эрätä тайган
Элкндән тулвв.
Сääхн асхан,
Шүлгтән дуулв.

Куүкд, көвүд
Көтрлдсн үүрлнä,

Сергмджин голд
Седкльн ханна.
Советин күүнә өргсн
Дунь оньчтагъар кунъкннә.
Дууна күчн нигтрәд,
Диилвр дуудгддж төрнә.
Өргн теегәрм
Ду дуулгсн,
Өнр улсм
Дуурнъ джиргълтә.
Сәәхн, манъхасн асхн
Социализмин орнд бүүрлнә.
Мөнък байрар буслгсн
Мана орн дуулна.

1937

ХУЛГЪНСИН ҮКЛ

Бүл нөөрт золгъв
Бишкүр хулгънс татлдв,
Терм хаалгъар керäлдв.
Тäвц-станцдан буулдв.
Хату яг гуйр
Хүүрäддж хулгънс чирв,
Чолу мерсн хоёр
Чидлнь ахрдсн цухрв.
Ягълав гисн ääтägъär
Яяглддж хулгънс чишкүрдв,
Баран талас цувдж
Бас нөкднь тослдв.
Тäвц деер тевр
Таргън хбөнä сүл,
Джилвнь сунсн хулгънс
Джиг угагъар зууньрдв.
Серүн кевтсн залу
Сонъсад тотхдж чинънв,
Хортна нär эклгънлä
Хәнäдж тäвцäс үргäв.
Түүнäs ääсн хулгънс
Тарг алддж тарвалдв,
Ундгнь боз, уснд
Уха алддж чивв.

1936

ДУУГЪАН СТАЛИНДАН ӨГИЙ

(дун)

Алдр, күдр тосхлгъсур-
Аав Сталин кӧтлнӧ,
Маниг залгч Сталиниг
Магтдж дундан орулий.

Уул, усн гаццас
Улсин дун негднӧ,
Баатр Сталиниг заадж
Байсдж Советдӧн сунъгъна.

Тӧрски орн-нутгм
Торвр угагъар тууртха,
Туунь джиргъл йӧрӧдж
Турун сӧнъгӧн ӧргий.

Уул, усн гаццас
Улсин дун негднӧ,
Баатр Сталиниг заадж
Байсдж Советдӧн сунъгъна.

Конституц—алти хазн
Кӧтлврч Сталин ӧглӧ,
Энъкр Сталиниг йӧрӧдж
Эн сӧнъгӧн ӧргий.

Уул, усн гаццас
Улсин дун негднӧ,
Баатр Сталиниг заадж
Байсдж Советдӧн сунъгъна.

Цуг олна депутат
Цолнь мандлгсн Сталин
Цолвнъ однас герлтӧ
Цутхлнъ болд Сталин,

Уул, усн гаццас .
Улсин дун негднӓ,
Баатр Сталиниг заадж.
Байсдж Советдӓн сунъгъна.
Нарнас тодрха герлтӓ,
Нернь мӓнък Сталин.
Кӓн-кӓунӓс цецн
Кӓмнд уга алдршг.

Уул, усн гаццас
Улсин дун негднӓ,
Баатр Сталиниг заадж
Байсдж Советдӓн сунъгъна.
Болх шин сунъгъвран
Баатр диилгъсӓр тосий,
Дегц, негншнъ ирдж
Дуугъан Сталиндӓн ӓгий.
Уул, усн гаццас
Улсин дун негднӓ,
Баатр Сталиниг заадж
Байсдж Советдӓн сунъгъна.

МАНА НЕГДГЧ КАНДИДАТ

Энъкр кӱтлврчӱн кандидатд
Энъгдӱн хальмгуд заала.
Алдр кӱӱнӱ амн ӱг
Адгъдж Москвагъас кӱлӱлӱ.
Телеграф торджнънна
Тӱргӱр зӱнъглинӱ.
Москва келнӱ
Элст сонъсна.

Москван сунъгъг манд
Маш байрта ирв.
Зӱвӱн Сталин ӱгсн.
Зӱнъг нисдж ирв.

—Сунъгъгдх зӱвӱн ӱгчӱнӱв—гидж
Сталин дуугъан сонъсхв.
—Сталин негдгч кандидатм—гидж
Советин Хальмг байсв.

Халун дурарн сунъгъачир
Хамцдж Сталиниг сунъгъх.
Мана негдгч депутат
Мандлсн Сталин болх.

ӱн, хӱв ӱгсн
ӱнтӱ багш улм тууртха!
Дӱмбр Сталинӱ туск
Дум оньдин джинънтхӱ!

Эн ӱдрин байрт
Кемджӱн гидж уга,
Эн ӱдрин байр
Кезӱдчн мана зӱркнд.

Советин Хальмг дуултха!
Сталин Кремльд сонъстха!
Сталин сүртэггяр мандлтха!
Сталин менд болтха!

1938

СТАЛИНÄ ТУСК ДУН

Долвксн нарна толäs
Дүмбр Сталиним герлтä,
Делкән äмд нарн
Дүүвр Сталиним алдршг.
 Ухани дала Сталин
 Уул, тенъгрäs öндр,
 Герлтä оддас герлтä
 Газр орчлнъд öнр.
Хүвтä маш джиргълд
Хальмгиг Сталин орулла,
Олна үрн Сталинд
Онъдин дурмди тусна.
 Ухани дала Сталин
 Уул, тенъгрäs öндр
 Иджл, Тенъгäs öргн
 Ивтргсн ухагъарн мергн.
Олна дуулсн дун
Орим дүүрч джинънтхä,
Мана депутат Сталинд
Менд манас күргтхä.
 Ухани дала Сталин
 Уул, тенъгрäs öндр,
 Кемджән уга теегäсм
 Күнъкл Сталиним öргн.

1938

БИЧКДИН БАЙР

Нигт көк сад
Нәәхлдж энъгдән шавшна.
Көвүд — бичкдүд дотриь
Күр кедж сууна.

Сима хурдлдж ирәд,
Салют өргәд зогсв.
Түдл, әмсхл авчкад,
Төгәлнътк үүрмүдтән келв.
— Манахс! Байр! Сонъсти!
Мана Верховн Советд
Сталинә сунъгъгдх зөвшәл
Сунъгъг авч ирв.

Симан сонъсхвр цугтан
Сүртә байрар хавлв,
Дегц цугъар босчкад,
„Дуугъан Сталинд“ — гилдв.
Джинънсн дуута Коля
Джигтү әдлхн көркхн.
— Көвүд, би дуугъан
Көтлврчдән өгнәв — гив.

Борис хаджугъаснь дәврәд,
— Би бас — гив.

Би, уга би — гилддж
Бичкдүд хоордан зүтклдв.

Әдндән хамгин бичкнь

Эәнә көвүн билә.

Эәнә үг авв

Эргмдән харвчкад, келв:

— Тас тиим биш

Тертн хаджгър медмдж.

Бидн одачн бичкивди
Бяасджя, хбнь-гив.
Коля Симаг ээрэд,
Келх үг авв.
—Залус, сонъсти-гичкэд,
Зонъдән гочкидж инäv.
—Наадлад би келләв.
Насмди күцэд угалхи,
Арви нääм күрхвди
Алдр зөв эдлхвди,—
Сталинд биди тегэд,
Сунъгъачин дуугъан өгий!
Негдгч депутат кедж
Неринь бюллетендән үлдäй!—
Альх ташлдан тачкиал,
Агъарар тардж күрджиъив.
Сталин депутатд сунъгъгдхд
Седкл ухаъ байсв.
—Ура! ура Сталинд!
Улсин нарн мандлг.
Сувсн сääхи хүвтä
Советни бичкд цецгäрг.
Ахирин кеджäh кбдлмшт
Ач, дбньгән күргий!
Алдр эн сунъгъвринг
Аав, ээдждән медүлий!--
Бичкд ингдж шуугад,
Байрар буслдж гäрдлдв.
Бийсинь туск дууг
Байрта айсарн дуулдв.

БИЧКДИН ДУН

Эрвлзгсн машиндән суугъад,
Эвъкр Москвагъан орнав.
Көгшн Кремльд кӯрад,
Күндтә Сталиндән золгънав.
 Сталинә гар атхад,
 Сәәхн хувдән байрлнав.
 Секдж манд өгсн
 Сарул джиргълднь ханнав.
Эрдм сәәнәр сурсан
Эцк Сталиндән медүлнәв.
„Сән“ гисн магтал
Сталинәс белгтә ирнәв.

1938

ДЖАМБУЛ

Угатā домбрт тоолгдсн,
Ухань мухад тоолгдсн,
Күмни мууд тоолгдсн,
Қишва байсд гāялгдсн.

Урдк хаалгънь тер.
Ухагъинь центлснь тер.

Ўнāн эндр олсн
Ўннь ўнид гўўгсн,

Кў кўндлгсн нутгтм
Кезāнъкāн нислдж билцлсн,
Көгши буурл Джамбул
Кўнъкндж ода дуулна.

Ўвгнā дунь джинъндж
Ўнр орчлнъ дўўрнā,
Сарул, енъгсг айснь
Седклин килāс халгъна.

Көгшā эндр дуулна
Кўми цугтан сонъсна,
Деврдж билгнь буслна
Домбриннь айс цегārнā.

Сталин—нарн мандлдж
Солнъгътрдж харнъгъу герлткнā,
Алдр орни янзар
Акын Джамбул дуулна.

Аав болсн Джамбулиг
Ачлх седкл нанд,
Алти зббр—ўўлдвринь
Харх чидл манд.

Ўбни халун мендим
Ўмнāснь стихār сонъсти,

Гарси төрскидэн церглти,
Гавшунар оньдин джиргъти.
Джиргъх, кӧдлх, билглх,
Йӧрӧл мини танд—
Бернӧн эндӧрлго дарх
Йик зӧв танд.
Кӧ кӧндлгси нутгтм
Кезӧнӧкӧн нислдж билцлси,
Кӧгши буурл Джамбул
Кӧнӧкндж ода дуулна.

1938

ТӨРСКНЭ ТУСК ДУН

Элвг өргн теегм
Энъдән делгү-байн,
Диилвр манур дуудж
Дун мана джинъннә
Эн өргн теегәри
Өмәрән йовхд сәәхн,
Энъкр нутгари дуугъан
Өргәд дуулхд сәәхн,
Орн-нутгм бүклдән
Омгта джиргъл тосхна,
Дүмбр бийиннь туск
Дуугъан дурлдж дуулна.
Эв өргн теегәри
Өмәрән йовхд сәәхн,
Энъкр нутгари дуугъан
Өргәд дуулхд сәәхн.
Өндр уулмудас төрскм
Өндртән, өргидән даву,
Йиртмджд шуд ганцхн
Йосн мана даву.
Эн өргн теегәри
Өмәрән йовхд сәәхн,
Энъкр нутгари дуугъан
Өргәд дуулхд сәәхн.
Тууджар байн, өсклнъ
Тосхлт даралддж босна.
Бадм цецгин кеерлгъяр
Баатр орм кеернә.
Эн өргн теегәри
Өмәрән йовхд сәәхн,

Энъкр нутгарн дуугъан
Өргэд дуулхд саяхн.

Орн нутгм шундж
Оосрлдж йиртмджиг эдлнэ,
Харцх нерн шинъгрсн
Хавта баатрмуд туурна.

Эн өргн теегарн
Өмөрән йовхд саяхн,
Энъкр нутгарн дуугъан
Өргэд дуулхд саяхн.

Дум кунъкндж өөдлэд,
Агъугъим дүүрч донъгъдич!
Дүмбр Советин баяхтэг
Айслгч иньгнь болич!

Эн өргн теегарн
Өмөрән йовхд саяхн,
Энъкр нутгарн дуугъан
Өргэд дуулхд саяхн.

КЕРМНÄ БАЙР

Мана аальч Керми
Мусхлад öмнäсм аашна.
„Инäсиäс сур гидг
Инäх ягвът Керми?“
„Куки келдж болшго,
Келхд үг олдшго.
Ўри оли болдж
Ўлүддг уга бäädж
Оли куүкдтät—гигвäd,
Орм дөнъ öгв.
Баатр болцхаг—гидж
Батта тöрскм келв.
Асхидан манад ир,
Аман норгъх кергтä“.
Иигдж Керми келчкäd,
Инäгвäd лавкур орв.

1938

281821

ДОМБР БОЛН ДУН

Мууха айста домбрв,
Дунь делкә сергәнә.
Мууха сарул думб,
Доньгъддж тег дүүрнә
Айста сәәхи думб,
Домбрла негддж күнъкннә
Альк нутга күүкмб?
Дунь зүрк саатулна.
Дүүрәлгсн дун, айс
Довтлдж теегәр күнъкннә.
Дольгалдж шуукргсн шурклу
Домбри айсар ганъхна.
Айс, дун доньгъдад,
Алдр цагим магтти!
Танд гекдж сөгдджәнәв,
Таасдж байрар инәджәнәв.

ДОЛЪГАН

Бухдж кѳси цахрад,
Тенъсин дольган эвклднѳ.
Бадгълдж утань цоонград,
Тѳмн бѳѳшнѳгѳд кѳрилднѳ.
Кѳмни дольган зогсхш,
Кѳслнѳ—бумбулвас дѳнѳгѳлднѳ.
Тенъсин дольган кѳчтѳ.
Тосхлтин дольган бѳк!

1938

НИЛХ ҮРНДАН

Үрн минн унт,
Ээдж аавчн дурта.
Үрн бичә ууль
Энъкр төрскич дурта.
 Бичә ууль, көөрк минн.
 Бичә ууль, хөөтк мана.
 Көгшн аав, ээджчнь
 Көвүндән әмн дурта.
Өсәд босад ирхләчнь
Өнр джиргъл тосх.
Төрски орн-нутгчи
Торгъар чама цуглх.

* * *

Саглрсн хар үснь
Сүүгъинь дахдж шавшна,
Сәәхн шар чирәнь
Сарин герләр мандлна.
 Зеегтә хар нүднь
 Зүрк авлдж ширтнә.
 Байрар чеедж дүүрнә,
 Багш седклд төбнрнә...
Дурна халун цусн
Дольгн зүрким угъав.
Дүүвр иньг ирх
Данъгин хамдан бәәх.

1938

МАНДЖ БОЛН МИИШК

Шар нүдтә мис
Шамддж чирәгъән угъана.
Мә у гидж эркләд,
Манджин көл долана.
Мандж Миишк хойр
Стол эргдж көөлдв,
Стол деерк хотиг
Уньгъагъад асхад оркв.

Мандж шүүрч бәрәд,
Миишкән өкәрлдж теврнә.
Болха көвүгъән хөрәд,
—Болтха, әрлгъ-гинә.
Болха өндс босад,
Базгъад, Миишкиг гиджгдәд,
Секәтә терзәр, газа,
Сегрәд шивәд оркв.

Бички Мандж шугшад,
Бүрслүләд нүльмс асхв.
Мә-у гидж гәрәдәд,
Миишкнъ терзүр орв.
—Көөркүм, көөркүм,-гидж
Көвүн Миишкән таалв...
—Көөркүм, көөркүм,-гидж
Көвүгъән Болха өкәрлв...

Әк, көвүн, Миишк
Энъкр бұл болв.
Эндрәс авн эдн.—
Эвцнъгъу кевәр бәәв.

Медәтһрин кеджәх кӧдлмшт
Муугъан бичә хәльдәтн,
Дольв-альв тадн
Дуунр бичә дастн.

1938

ТЕНД БОЛН ЭНД

Нарн гарв...
Уладж мандлна.
Няялдж пролетармуд ухалцхав...
Уульндан гарцхав.
Тенд—
Испаньд, Китдт...
Тенд—
Ик ууджм холд,
Пролетарин цусн асхрна,
Булгин усинь гооджна...
Болв.. Зүркнь болд—
Зөрснәсн буцш уга.
Улан тугснь омгта
Уралан ишкдгнь иньг—
Ухагъинь урадж сүрәлкәд,
Улмар галшнь падрна.
Делкән пролетар
Сонъсджанч?
Делвсн цуснчнь
Ўрхн уга.
Пиитрин пролетармудин
Цуснь дольг
Бидтә джиргълим ўзджәнч?
Цаг өөрхн.
Цәклгън асх...
Седклти зөрмг
Санантн күцх.
Мана нарнь күчн
Манъгъс таниг халулх,
Маш ўўлдвритн күндлх.

Шаргъ сӕӕхн
Нарн гарв...
 Уладж долвкна.
 Уульнцд ӕмтн дӱӱрнъ,
Угтдж май кеджӕнӕ.
Орчлнъ сӕӕхн
Ӕмтн байснъгъу,
Кӱгджмин дун делгӱ,
Керсӱ айсар кӱнъкнӕ.
 Салькн номгън
 Сана дахад,
Енъсгӕр дуулна.
Эӕлӕ шовуд деер
Эн айсар далваглна.
Эргӕд, дугърад бииллднӕ.
Цусн улан туг
Цуурддж ӕддӕн дервкнӕ,
Болдар батлгсн тӕрскм
Байрин сӕӕгъӕр дӱрклнӕ.

1938

МАЙИН НАРН

Нарн үүл цоолдж
Нааран шагъадж долвкна,
Эвдрин ончга өдр
Өврдж гäяхси болна.
Тег талвадж унартäd,
Тегшдän кöкрäд налана,
Джöблн; серүн сальки
Зүрк омгтагъар цокулна

Эндр майин öөн
Өнр теегтм шуугв,
Маш байрар дүүрнъ
Мана багъчуд серглдв.
Хаврин öдрин нари
Хүвтä джиргъллä урлдна,
Мандлгси нари гүүдл
Мана öслтиг күүцш.

Тосхлгън, двиллгън күүцäгддж
Тöмр, болдар батрна,
Танъсг орн-нутгм
Тууджин бичгäс буухш.

Двиллгъән санэд оркхнъ
Байрар зүркм бульглна.
Кöтлврч, аав Сталиним
Келни билгäсм гархш.

Нарнас хурц герлтä
Конституц алтншнъ мандлтха!
Öрүнъ цолвнъ болгси
Сталин мөнък джиргътхä!

1938

ВОРОШИЛОВД

Барсин чидл хурагсн
Баатр орн алдршг.
Төрснән шивәлдж хархд
Тулг цергтәвдн, Ворошилов!
Онр улан церг
Өврджин эки, чиирг
Күдр оран, келсн
Күүкәнишн хархвдн, Ворошилов!
Ўклдән, даяллдәнд бидн
Ўнндән дур угавдн.
Ўкл шургьулсн орнд
Ўклинь ўмкўлхвдн, Ворошилов!
Энъгин, энъгин улс
Даянә эрдм дасна,
Дән, кемр галврхла,
Даяч цергвдн, Ворошилов!
Газр деерк цергўдт
Гатлунь Улан Церг,
Манла тенъцх кўчи
Мел угалхи, Ворошилов!
Болдин саягъар цутхгдсн
Бат шивә манд.—
Кўмнь олнас бүрдгсн
Кўчтә цергтәвдн, Ворошилов!
Дә манур өскхлә,
Дурта төрскм белн.
Манънаддж, саакшинь урадж
Маниг командлти, Ворошилов!

БАГЪЧУДИН ДУН

Байрин дуугъан негдүлдж
Бахта айсар дуулнавди,
Өргн агъугъарн шавшулдж
Өнр джиргъл делднäväди.
Дүүрнъ, элвг джиргълән
Дуундан чимдж орулнавди,
Дуулсн думди донъгъдна,
Дүмбр Сталинд сонъсгдна.

Мана дуунд байсад,
Мусхлздж Сталин инәнә,
Махлагъан өргдж мендләд,
Маниг сүрәр дживрлнә.
Багшин эн өргмджд
Буслгсн гавшунар зөрглнäväди,
Баатр ээдж-төрскидән
Бидн өкәр үрнөвди.

Хамань чигн шамдгъавди,
Хамань чигн түрүндөвди.
Өндин бидн серглинөвди
Өнр төрскидән энъкрөвди.
Инәй, бийлий, дуулий,
Ик хүвдән бахтий,
Күгдлсн галв салькншиъ
Күчтә омган гаргъий.

Манас даву хүвтә
Багъчуд орчлнөд угалхн,
Алдр аавин гарт
Асрмджан багъасн ававди.

ӨӨНИ ЙӨРÄЛ

Цусн-махнлагъан шинъгрес
Чамдан, комсомол, менд!
Домбрин айс дахад,
Дуулс гилäv чама.

Чамдан ицсн ахинчи
Чидлнь агъу өргн.
Мана гавц багъ насн
Мандлгсн наришнь хурц.

Бамбла цецг—комсомол
Бахта сããхн хөбткч.

Насичнь ут болтха,
Неричнь мөнък тууртха!

Өөни эндр саамлдж
Өнр күчән медүлий!
Сталин—залачарн залулдж
Сүртä сããг тохий.

МЕНД БА

Аня, наар, су
Альхи деерм
гаран тав.
Шидрдс гигъад,
Оордяд суухичи,
Шоколад эн,
авад идхичи.
Орчим дерл,
Окарлдж таалсв.
Урлан, отрл,
Умсад мордсв.

Нама халә,
Бичә тав.
Бә ганцарн
Нег джил...

Аня, энчи
Килнъкр алчурий?
Альдән батар
Хадгълхв уугичи?
Узур болгънднь
Улан утци.
Шаглдж хатхснь
Шуура нерн.
Зурки туск
Хортм бәг
Зурким сергәг
Хортим сурдәг.
Ачта кәдлмш
Күләджәнә кәвүг.

Аня, мед
Кöörкм үлд.
Тäвлго шагъадж
ширтсв, чама
Иньгән сүл
шилтдж хäläсв.
Тävхи минут
зуг үлдв,
Туршул хаалгъ
зурата öмн.
Агъум öргн
Ўзүрнъ ўзгдхш.
Алдр дииллгън
Ўкл медхш.
Октябрин мартгдшго
Манъгъс революцла —
Эндр би
Мел цацув.
Эндр зүркм
Залар күгдлв.
Ори-нутган
Зöргәр харснав.
Бийлэггән хамдан
Тöрски нутган
Би юнъгад
Эс харсхв?
Эн-эцкм.
Эн-экм.
Бийим энм
Босхдж öсклä.
Орнамм түлкүр
Öрчдк зүркидм.
Харслгън күләджәнä
Хäймнъ, үлд.
Санънагъичнъ илäd,
Суухд сäяхн,

Нүдичи хәләггәд,
Ширтхд сәәхи.

Ўрдән дурл.

Ўүрән сан.

Бичә март

Бичг бичджә.

Төрскән харсен

Ўрн баатр.

Иньгән медси

Ўр кӯдр.

Аня, ширт,

Нама хәлә.

Алькв, наар,

Гаран ас.

Ца, хонъх.

Цаг кӯләхш.

Машин белн

Менд бә!

ХАЛÄТН, ДЖИЛВТТН.

1938 дж. декабрь сарла терминологическ словарин тускар Эгстд хург болдж. Хургин улс, күүндх төрәсн хяльтрәд, пенькинь минн госна тускар келәд гарч.

Кергәсн хяльтрсн седнъгүд
Күүрән госарм онъгрүлдж.
Хяärtә, алтн цаган
Хара суудж үрәдж.

Ик госта гидж
Эдн нама наадлдж.
Зоогнь болсн би
Зөвән ода күргсв.

* *

Огътр башмгтн нимгн.
Оскәнн хагърха өөмстәт
Көлинтн хургъд менрч
Көлдсн яяхан медджәхшт.
Орх беш хяәджәнт?
Онъгәр тус күләджәнәт.
Зовлнъган келхдән ичджәнт?
Зүүгәр госндм джилвтджәнәт.

Карас тана ухан
Көндәрв эсий, ода?
Цагин бәәдләр бәәх—
Цугтаднь минн селвг.

Халәтн,
үзтн,
джилвттн—

Хардгър хар
 госндм.
Голшгв,
 седнь бишв.
Гальг угав,
 залув!

— 1938.

АХР ШҮЛГҮДИН ХУРАНЪГЪУ

Шог цагтан кергтэ
Шог зүрк саатулна.
Мел оньдин ягъдж
Миркигъад гурнигъад суухв.
Тоолвр уга кун,
Теджгар дөбглсиг медхи.
Дахад, санъахад инэхэс
Даву „эрдм“ медхи.

* * *

Ухан зүркилэ
эс таархла
Уульхв, яяхв,
тегэд би?
Ухан уга болхла,
Ургъси кѳлмүдт
Амрл угалхи...

* * *

Гяргтэ күүнэс гаршго
Гяргтэ үг келнэлч..
Ганзгъ угагъан эрт
келхичи
Гаргъх үгичи заах
билүсвв.

* * *

Сяахни төлэ бишл
Седкл амтэхни төлэ.
Хувцар кеерсни төлэ бишл
Хурц ухани төлэ.

* * *

Хавхд торсн кўрнд
Амд гардгнь бāгл.
Хārās хārсн гергид
Кўўкн болдгнь бāгл.

* * *

Кўн кōрч
ōд гаршго.
Тагчг чигн бāāсār
ōдāн медўлшго

* * *

И... кōвўн
юн ўнтāв?...
Имк гидж
ююхн чинртāв?...

* * *

Б-а ўўрмўд угаднь
Багъчуд дур уга.
Болсн хот бултулгъата
Ирсн гиич хултхлзна.

* * *

Эврāннь алнь болсндан
Эврāн алнь болнав.
ōвгн болдж кōгшрсāн
ōвгрчкād оч медвв.

* * *

Бадм — О-о. Очр,
Āвртā дууч бāāджч,
Āлднь даргддж йовсмчи?
Очр — Уга...
Би муугъар дуулнав.
Болв, чамас деерār.

* *
*

М ууха удан
 көлән тачахмт?
Манахс таниг
 күләгъялм, ирхитн.
Нөкд кергтә болхла,
Нанд келәд оркхитн.

1938

ЧИДЛІ

Уси деер тусси
Нарна кўчи хурц.
Уул деер догдлси
Салькна кўчи догши.
 Уулин гярд хяльдаси
 Ухань кўчи тоси.
 Ўўлан ачдж ирснә
 Уух хорнь догши
Советд тўшси кўўнә
Седкль у, тўвкнўн.
Сталиниг дахси кўўнә-
Санань кўцси, байн.

Крым, 1939

ИСПАНК ЭМГН

Испанк эмгн нääхлэд,
Игтлән гейүрэд ягъджахмби?
Уунлә юн болсмби?
Уүг кен бассмб?

Тенъгр бүркгддж будтна
Тачкисн ас сонъгсдна.
Уүмән уульнцд өбдлнә
Уүрсн гермүд цацата.

Көвүнь пулеметчик өцкдур
Каалдж дääсән тääрчälä.
Иньгән геесн пулемет
Испана теетт өнчрв.

Ивтргсн мөсн ухан
Эн эмгиг авлдж.
Зүркнъ менрч книтрнә
Залар нүднъ асна.

Атхр үстә шар
Альберт школасн ирв.
Эрт ирдмч гигъад,
Экнъ үкс керлдж.

--Бачм йовнав, ээдж,
Буугым гаргъдж ас.
Төрсннә дуудлгънд босдж
Төрснән харсхан шиидүв-

Көвүн игдж келн,
Көгшн экән үмсв.

Ардаснь иньгүднй шууглддж
Альберт өтрл,—гилдв.

—Хяамрм, менд йовти.
Хортан дардж ирти.
Ик, маш джиргъл
Испаньд тосххнй таднт.—

—Галзу нохасин гесиг
Газртнй, биисинднй удрхвдн.
Долвксн нарна толиг
Дүмбр Испаньд мандлулхвдн!

Тайган түшад Лина
Отхяан бас гаргъв.
Машид цувад кондрв,
Мадрид цергән идшлүлв.

1939

ИНЬГИН ДУН

Өрүн торгъад бсрдж
Өвснә үзүрт джиргнә.
Дөләки, манъхгр өрүг
Дурддж эди дуулна.
 Өрүнъ улагси нари
 Өрч-зүркинд таалмджта.
 Арүн цевр агъарни
 Амtäхи хотас таалмджта.
Эн цагла хяарта
Энъкр иньги ирхиц,
Зүркинь мелмгър дуригъән
Чамдан гилäv кöбркм.
 Ирх болзгниь öбрдв,
 Öтрлх кергtä, тоснав.
 Иньг наар, шулуд,
 Халун үмслгъ ав.
Джиргълин долвкси нари
Делкә улмар герлтк!
Уха зүркилә таарулх
Унднь булг тетк!

1939

ХҮВ.

Хойр зургта музыкалын наадн. Хальмг ул-
син, тер дотр багъчудин, алдр хўвтā джиргълин
нег тасрхагъинь эн наадн ўзўлнā. Наадн у теегин
нег колхозд гарна.

НААДИ ОРДЖАХ УЛСНЬ:

Цагъан — комсомолк, — трактористк.

Болха — Цагъана эк, кōгши эмги.

Керми — Болхан хуучн таньл герги.

Баснь — лейтенант, Цагъана кўрги.

Очр — Комсомолец, колхозин комсорг.

Бадм — хоша колхозин комсомолец

Кавлаш — шогч, дууч кōвўн

Чўмд — биич-кōвўн.

Байр — дууч кўўкн.

Комсомольцнр, багъчуд, колхозникўд болн
колхозницнр.

1-гч ЗУРГНЬ.

Сцен деер Болха ю-кү хурагъад, хорадан
онъ өгн йовдж дуулна:

Байрта саяхи джиргъл
Булгин усинъ бусла,
Баатр—ори—нутгм
Бидтә тосхлгъар дуулна.

К е р м н—(ордж ирәд)
Мендвт, Мендвт,
Мендвт Болха!

Б о л х а—Менд болнус көбрк
Менд амулиъ баянәвди.
Кесгас нааран үзлцәд угавди
Кедү джил болв гихв.

К е р м н—Ямаран баянәт Болха
Ягъсmt нигтлән кеерәд?

Б о л х а—Ююгъинъ келхв, үзджәнч
Йоси гидг энлә.
Көгшрсн болдж медгдхш
Көлимм күчи хәрхш.

К е р м н—Дуудән золгъдж ирләв
Дорджм амригънд оч.
Күүкнәнти хувиг сонъсад,
Күүкити йорәхәр ирүв.

Б о л х а—Көдлмшән күслтәгъар кесндән
Күүкм деегшән одла.
Күмни зүрки Москвад
Көтлврч Сталинд золгъла.
Күүкнәмм зүн өрчд

- Ленинә орден долвкна.
 Мана күүки морддж,
 Москвагъас кўргтәгъән ирв.
 Кўргнъ манахна кōвүн
 Кōбрк, сургъульд йовла.
- К е р м н—Хойр дам байрта
 Хўвтә күүкити джиргътхә,
 Кўргити хәрджәнә гидж
 Киштә саахн келв.
- Б о л х а—Э. . . э йовджана.
 Эврә границән орджана.
 Ардк колхозин багъчуд
 Асхидан ирхми гилә,
 Нааран тедниг Цагъан
 Нәарт дуудсн билә.
 (Цагъан ордж ирнә)
- Ц а г ъ а н—Баав, ирчкввди.
 Баснъ ягъла?
- Б о л х а—Гарч одла
 Галзнад бәәх.
- Ц а г ъ а н—Долан час болдж.
 Дуня домбрт одтн.
 Ирх гничирт баав
 Идх, уухинъ белдтн.
- О ч р—(укс гүүгъәд ордж ирнә)
 Аашцхана!
 Аашцхана!
 (10 кун ду дуулад ордж ирцхәнә)
 Социализмин шивә
 колхозмудин
 Сүүринъ чанъгълдж
 батлий!
 Сергмджтә, маш джиргъл
 Селәдәр улм дүүргий!
 Кōвүд, күүкд багъчуд

Колхоздан хамцнъгъу кѳдлий
Бүслүр баячудин ордудт
Балвршго шивас тосхий.
Багъчудин бат ницэг
Болд Сталин гардна.
Эцк, экинәр эвджд
Энъкрлдж манигъән ѳскнә.

Ц а г ѳ а н—Өнр үүрнр мини
Өбдән гарад сууцхатн.
Үгдән күрәд ирсидтн.
Байрин ханлт ѳргдјәнәв.

Б а с н ѳ—(ордж ирәд):
Дуугъитн сонъсад ирвв
Дуунтн нанд таасгдв.
Хадата юмс кевтә
Хугъар зогслдад бәәдмтә?
Суухитн, өбдән сууцхатн.
Сурджанавдн, нааран гарцхатн.

Б а д м—Орденәр ачлгдсн күүкн
Онъдин менд джиргътхә!
Баатр тѳрскнә үрн
Бамбла цецг болтхә!
Мана колхозникүд чамд
Мендән манар илгәлә.
Баснъ та хойрт
Белг гидж ѳгүллә.
(Патефо ѳгнә).

Ц а г ѳ а н Б а с н ѳ хойр—Ханджанавдн, танд хан-
джанавдн.

Хамдан эндр джиргъия
Ицтн, мандан лавта
Итклитн бархн угавдн.

Ц а г ѳ а н—Өрчдк эн ордендм
Өнр орм хадгълата.
Өгсн эн белгтн
Өмнк кѳдлмштм урмдта.

Урдк кевәрн кӧдлнӧв
Улм кӱцӧнъгъус бӧрнӧв.
Кӱчн чидлӧн кевтнӧ
Колхозин батрлгънд ӧгнӧв.
Колхоз бийдӧн даалъс
Киньдж тохнатӧгъар кӱцӧнӧв.
Ӱӱрмӱд, клуб орий
Ӱзсӧн бӱклднӧ цӧӧлгъсв.

Б а й р—Цӧклогън хурдн кӱслтӧ
Цагъанд байрин ура!
Не, йовцхай.
Цагъаниг сонъсцхай!

(Комсомолин туск ду дуулад гарӧа)
Зальтгсн шунмгӧа комсомол
Зерглӧнӧ манънад йовна.
Тӧрскнӧ хойр орден
Теркӧ зӱрк буслгъна.
Кӱгджмч кӱгджмӧн татита,
Дуугъан негдӱлдж дуулия,
Кенъкргч кенъкргӧн цокита
Кӧлӧн негдӱлдж ишкия.
Мӧсн болд партъдан
Мӧнъкин нӧкднӧ бидн.
Кӱчтӧ, зӧрмг зерглӧ
Комсомол ахдан белднӧ.

Кӱгджмч кӱгджмӧн татита
Дуугъан негдӱлдж дуулия.
Кенъкргч кенъкргӧн цокита
Кӧлӧн негдӱлдж ишкия

Махмуд, цусн ӧмӧрн
Маш тӧрскндӧн церглий!
Чидлӧн аксдж кӧдлий
Оран улм батрай!

Күгджмч күгджмән татита
Дуугъан негдүлдж дуулия.
Кенъкрч кенъкргән цокита
Көблән негдүлдж ишкия.

2-гч ЗУРГНЬ.

(Клубт)

Ц а г ъ а н—Джиргъл мел буслгсн
Джигтә сәәхн балгъсмб.

Ц у г ъ а р н—Сәәхн, маш сәәхн
Мандлгсн, мана Москва.

Ц а г ъ а н—Вождырла хамдан хургтан
Күндтә төр хагълув...
Көдлмшимм чинр медцхäv
Күндтә орденәр ачлв.
Күлмнә цагъан гигъад,
Күүрт нерим дуудв,
Өвгн, Калинин мини
Өрчдм орден зүүв.
Калинин гарим атхв,
Кишгдән ханад инävв.
Төгäläd суусн улс
Тосдж альх ташлдв. (цугъар альх
ташлдна)

Б а с н ъ—Не ода үүрмүд,
Нәәрлий, джиргъий!

Б а д м—Күүкн орденәр ачлгдсн
Күүкн күргнд одсн.
Күүргн сургъулән чиләсн
Күргн границ орджах.
Эн тоотиг йөрәгъад,
Эндр нәәрлдж сергий.
Ээдж эрдмән үзүлхиг
Эрдж бидн бәәнävдн.

- Б о л х а — Хярд мордджах күүкнэ
Хуучна ду дуулнав.
- Ц у г ь а р — Зөвтэ, зөвтэ көгицэ
Дуулти, соньсий дуугьити.
- Б о л х а — Ээдждэн бэехлэри
Эрэтэ торгь бүүслэв,
Ээджэсн салхлари
Элсн хошлинь бүүслэв.
Аавдан бэехлэри
Алти мөнъги билэв.
Аавасн салхлари
Аргьмдж деес бүүслэв.
Холд мордхлари
Харалхв гидж санси угав,
Хадм ээджэсн
Хазарлулхан медси угав.
Күүнэ газриг
Хатугьинь медси угав.
Күрги авалиг
Харнъгъугьинь медси угав.
Байна көвүн
Гяргтэгийнь медси угав,
Бэесн маласн
Газалх гидж санси угав.
Мөнък джиргъх
Мини үр дүүнр,
Малта күүнэс
Махлагъан авад зулти.
- Ц а г ь а н — Уга, уга, бэг
Унъг таслти,
Гашута нүүльмснэ дууг
Гээд одулти.
Сергьмджин эки ду
Дуулхлати ханхми бэедж

Сергленъ багъчудин туск
Шин ду дуулхмн.

Б о л х а — Багъчуд, ода тадн
Биилти, эсклā дуулти.

О ч р — Не дуулцхай,
Нааран хуртн.

(багъчудин туск ду дуулцхана).

О ч р — Чимдиг сурий,
Чичрдг биилтхā.
(Чимд биилнā)

О ч р — Кавлаш ду дуулг,
Күүкинд ягъдж дурлсан.

К а в л а ш — Оли-оли күүкдās
Оницрдж негнъ таасгдна.
Седкл туссн күүкм
Седклим зүгār медхш.
Эмāсн чирām улана
Өөрдхд ичсм кūrнā
Чама гидж санвчн
Чиддж өөрддж болхш.
Эмкāгъāн зуудж авад,
Эргād өөрдс гивв.
Зөнъдāн ширтдж хālāvв,
Зūrкм туссинь медхш.

Б а й р — Дотран хадгълсн дурич

Кен күүки медхв.
Дуран эс цāйлгъхлā,
Ямр гидг кūrгмч.
Хойр зūrкн таархла
Хагъцшго садн болх.
Хоосар седкл алдхла,
Хагсу чидл ўрх.
Дурта күүкāн за
Дөнъ чамд болсв.
Киидāн зовлнъ эдлād,
Кūндāн бичā ге.

- Б а с н ь — Газр холд бääв гидж
 Галвр чамагъан мартхн угав.
 Энъкр ўўрмўд таднаннь
 Эрўл медлци бääхв.
- Ц а г ь а н — Салад ўлдв гидж
 Седкл уйдхн угав,
 Джиргълин иньг чамларн
 Джиргъл-әмәрн холватав.
- Б а с н ь — Төрски орнаннь границиг
 Чееджәрни тулдж зогсхв,
 Тўмн сайин джиргълиг
 Чадхв, хардж чадхв.
 Ошәтн дәврәд ирхлә,
 Осргдж тўўдг кехвв,
 Баатр төрскиәннь дуудврар,
 Балв цокхв хортиг.
 Энъкр эцк Сталинә
 Эвтә хәләмджд ханнав,
 Оран харсхиг иткўлсиднь
 Омгар данъгин байрлнав.
- Ц а г ь а н — Бич, бичг бич,
 Бидн бидн бääхўвдн,
 Манахс чамаг мел
 Мартхн уга, мартхн уга.
 Төрски орнаннь ачллгъ
 Төрўц мартхн угав.
 Улм сәәни төлә
 Урмдан гаргъдж кōдлнәв.
 Кўлг трактор белн
 Кўўкиә гарт джолапъ
 Кемр төрски дуудхла,
 Кўлган тохдж мордхв.
- Б а д м — Ўр иньгин седкл
 Ўрхн уга мана.
 Баатрар границән харслгънч
 Байрар маниг авлх.

О ч р — Нääрән иигэд кöтрай!

Баатр тöрскидән нерэдси

Байрин дуугъан дуулий!

Б о л х а — Кöörкс мини дуулти,

Кöгшәти танигъән сонъснав.

(Цугтан цугларад, эврәннь, туурси тöрски
ори-нутгиннь туск ду дуулна).

КÖШГ ХААГДНА

Октябрь, 1938

Орчуллгъс

ИГОРЬ НОЙНА ЙОВДЖ ДААЛДСН ДААЛЛДЛГЪНÄ ТУСК ТУУДЖИН ТАСРХАНЬ

Көгшн Владимирас авн
Ухагъан шивалдж батлсн
Зүркән зөргәр хурцдулсн,
Даалдх сана зүүчкәд,
Зөрмг баатр цергән
Арасән газрин төлә
Половецк газрур зөрүлсн
Эндрин Игорьь күртл
Гаргъсн эн тууджан
Эклцхай, ахр.

Герлтә нар тиигхд
Герддж Игорьь хәләв.
Туунә бийиннь церг
Харнъгъугъар туунәс бүркгдсиг
Харвдж эврән үзв.

Эврәннь цергтән
Игорь келв:

Не, ахр минь
Не, церг минь!
Кел бәргдхин ормд
Күүнд алгдсн деер.

Хурдн күлгүдән унхмн
Ахр өмәрән йовхмн.
Көк Тень голиг
Күрч бас хәләхмн.
Нойна седкл-уханд

Зѳрмг урмд орв,
Алдр ик Тенъгиг
Атагдж авх седкл
Омг Игорьът ѳгв.
Половецк газрин дживртнь
Джидан хугълх санатав,
Танта, орсмуд, хамдан:
Эскля толгъагъарн гарутнав,
Эскля элвг тенъгин усиг
Дуулхарн уудж чиланав.

ЯРОСЛАВНА УУЛЬЛГЪН

Ятх мет, джидмүд Дунайдуулджавзго?
Ярославна дун нанд хадгддж сонъсгдна:
Орүн өрлэ кукушк мет гендж
Орчлнъ бүтәмәр чашкурддж эн дуулна.

„Кукушк шовун болад
Эргдж Дунаяр ниснäv
Халүнä арси ханцан
Каяль голд норгънав.

Нойна хатурси цогциг.
Нүклдж эвдси шавиг;
Нүдärн хäläдж үзнäv
Норгъси ханцарн арчнав“,

Хар дүнъглä Ярославна
Путивль балгъсна эрсд,
Хäärtä иньгән сандж
Харадн геюрдж кевшнä:

„Салькн, салькн мини
Сүртäгъär юнъгад кöдлнäч?
Зүгдг андрин саадгин сумсиг
Залугъимм цергүр юнъгад илгәнäч?

Хурлздж öдän гарад,
Хар үүлд хутхлдулад,
Кöк тенъгсин уснд
Кермс дäävлүлсичи багъий?

Сäähн, сергмджтä байрим
Салькн, салькн барвч,

Цагъан Өвснэ йозураp
Цацдж юнъгад таравч?“.

Хар дүнъглэ Ярославна
Путивль балгъсна эрсд,
Хяärtä иньгән сандж
Харади геюрдж кевшнә:

„Алдр нертә, Днепр мини!
Половецк газр ивтлдж —
Сенчәд чолун уулмуд кӯучләч,
Святославин онъгъцсиг дольга-
гъарн дәәвлүлдж,
Кобяковин бәәрид күргләч.

Өрүн өрлә ууләд
Нүльмсән тенъсүр орулад,
Намаг ингдж шарклулго
Салькн мини, салькн
Сәәхн иньгим илгәгъяч“.

Хар дүнъглэ Ярославна
Путивль балгъсна эрсд
Хяärtä иньгән сандж
Харади геюрдж кевшнә:

„Герлтә,
гал асгсн герлтә
нарн!

Делкәд делгү сәәхнч, дуланч!
Тегәд юнъгад чи салькн
Тиигән, залугъим цергүр
Халун толән тусхнач?

Усн уга эджго кәдәд
Ундасулдж тедниг саадгшнъ сунъгъав,
Сум дүрдг түнъгрцгиг
Сур-деесншнъ эвкдүлв.

Орчулснъ — Леджнә Ц.
болн Манджин Б.

ТҮҮРМИН КҮН.

Теслт бәрдж теджәгдсн
Баахи гәрдв.
Термләтә, чиигтә харнъгъуд
Суухнъ бив.
Атхр үүрм дживрән
Садждж дайлад,
Цуста менъгән терз
дор чонъкна
Менъгән чонъки хаяд
терз герднә
Минь нанта хамдан
сана негдсн болна.
Эврәннъ хәләц хәәкрлгъәрн
намаг дуудна.
„Дуридан бәәдг шовуд
биднлм, ах өтрл!
Тиигән, тенд үүли гац
цагъасн уул тал
Тиигән, тенд цәәгсн
тенъгсин захс тал,
Тиигән, тенд зуг
сальки, би сергнәвди
Тигәрән нисий“—гихәр седнә.

ЎВЛИН АСХН

Цасна хүүг ээрн
Шуургън тенъгр бӯркиә,
Негт анъшиъ эн уульна,
Негт кӯӯкдшиъ эн шугшна,
Негт герин элси орагъур
Соломар гентки шуугна,
Негт оратгси хаалгъчшиъ
Мана терзӯр цокна.
Мана дальджиси гер
Му болв харнъгъу.
Терзин õõр геюрх
Кõгшә минь ягъвч?
Аль шуургъна уульлгънд
Чи, иньгм муурвч,
Аль бийиннь иигин
Чи зинглгънднь ўрглджәнч?
Энлгътә минн наснд
Уухм, энъкр иньгм
Крушк ягъла? Харададчи уухм
Кукн, зӯрки сергмджтә болх.
Тенъгс гац кõквш
Тõвшӯн джиргъджәсиг дуул,
Õрлә уснд кӯӯкн
Ягъдж одсиг дуул.
Цасна хүүг ээрн

Шуургън тенъгр бѳуркнѳ,
Негт анъшнѳ^ѳэн уульна,
Негт кѳѳкдшнѳ эн шугшна.
Энлгѳтѳ минн наснд
Уухм, энъкр инѳгм.
Крушк ягѳла? Харададчн уухм
Кукн, зѳркн сергмджтѳ болх.

ГУРВН ХААЛГЪ

Гурвн өргн хаалгъ
Гарч йовад ниилдж.
Күүнә газрад Украинәс
Ахир-дүүнр йовцхадж.

Негнь гергән үлдәдж
Негнь эгчән оркдж,
Амтин багънь теднәс
Арагнь-дагънган үлдәдж.
Гурвулн эдн, буурл
Гашута экән үлдәдж.

Гашута көгшн эк
Гурвн күүрс тәрдж.
Келсн күүкн негнәнн
Кеер улас тәрдж.

Эгч күүкн нуурт
Гурвн явор тәрдж
Ончн көвүнә күүкн
Улан калин тәрдж.

Тәрсн күүрс гудив.
Тәрсн уласн үрв.
Гурвн явор геедрв
Гарсн уга калин.

Үрдүдн герәдән ирхш
Уйддж эмгн уульна.

Баахн бер гертән
Бичкн күүкдтәгъән уульна.

Эгчнь дүүнрән санад,
Экрәд шугшси сууна.
Үүдвртән үксн күүкиг
Ургъси ногъан дарна.

Петербург. 1847 дж.

*
* *

Сәәхн көркхн күүкн
Соктунрт унд авч йовдж.
Үкс түүгинь хәләчкәд,
Үүнүр би керлдүв.

Кенд унд күүргдж йовхмб?
Көл нүцкн йовдмб?
Бурхн күчтә, чидлчнь
Бийдчн харшлджана!

Петербург, 1860 дж.

*
* *

Гал асна, күгджм татна,
Күгджм уульна, күрджиңндж
шугшна,
Үзлтә көркхн нүддүд
Үнтәхн алтишнь асна.

Сергмджтә улсин нүдид
Сәәхн байр ицлт.
Хүвтә, баахн тедид
Ханмджта бәәдл үзгднә.

Цугъар оргъчдж инәлднә,
Цугъар байрлдж бииллднә,
Гәәхси би гашурддж уульнав,
Ганцхн би адташнь теннәв.

Юнъгад би уульджахмб?
Ююгъин келхүв, хяӕрн
Дуӕвр багъ насм
Дурн угагъар ӕнъгрв.

Оренбург, 1850 дж.

ГАРГ

халх

1. Хорти	3
2. Харада	4
3. Эдн Сталинä күүчн	6
4. Кавказ	8
5. Дуул... Делич гäрд	10
6. Киштä билäч	12
7. Саглр	15
8. Мадрид төвкнх.	16
9. Туула боли сар мөчн	17
10. Өөдән, джиньгс холд	19
11. Пушкин	20
12. Сääхн асхн	22
13. Хулгьнсин үкл.	24
14. Дуугъан Сталиндән өгий	25
15. Мана негдгч кандидат	27
16. Сталинä туск дун	29
17. Бичкдин байр	30
18. Бичкдин дун.	32
19. Джамбул	33
20. Төрскнä туск дун.	35
21. Кермнä байр	37
22. Домбр боли дун	38
23. Дольган	39
24. Нилх үридән	40
25. Саглрсн хар үснь.	41
26. Мандж боли Миишк.	42
27. Тенд боли энд	44
28. Майин нари.	46
29. Ворошиловд.	47

30. Багъчудин дун.	48
31. Оѳни йѳрал.	49
33. Менд ба	50
82. Халати, джилвтни.	53
34. Ахр шѳлгѳдин хуранъгѳу.	55
35. Чидл	58
36. Испанк эмги	59
37. Инъгин дун.	61
38. Хѳв.	62

ОРЧУЛЛГЪС

Игорь нойна йовдж дѳѳллдси дѳѳлд- лгънѳ туск тууджин тасрхань	72
Ярославна уульлгън	74

А. С. Пушкин

Туѳрмин кѳн	76
ѳвлин асхи	77

Т. Г. Шевченко

Гурви хаалгъ.	79
Сѳѳхи кѳркхи кѳѳкн	80
Гал асна, кѳгджм татна	80

Уполи. Главлита № М Ц—293.

33824

Редакторь—Шалвра Г.

Техредакторь—А. Киселев.

Сдано в набор 15/V 1939 г.

Подписано к печати 29/VII 1939 г.

Формат бумаги $72 \times 110^{1/32}$

Печатный л. 2,75 Бум. л. 1,37

Количество знаков в печатном листе 30784

Тираж 3000+150 Заказ № 1032

Уполн. Главлита М. Ц.—№ 293

Типография № 1 НКМП, г. Элиста

60

1 руб. 70 коп.

33824

17 том (Девоз)

ЛЕДЖИНОВ ЦЕРЕН
СТИХИ И ПЕСНИ

На калмыцком языке.

